

Взаємодія НАН України з освітянською галуззю

Співпраця Академії з вищою школою охоплює широке коло питань, серед яких проведення спільних наукових досліджень, підготовка кадрів високої кваліфікації, написання спільними зусиллями монографій, словників, навчальної, енциклопедичної і довідкової літератури.

Працюють 12 наукових установ подвійного підпорядкування (НАН України та МОН України) зі статусом юридичної особи, що фінансуються з боку Академії. Понад 250 спільних з освітянами науково-навчальних структур (комплексів, центрів, лабораторій, філій кафедр тощо) широко використовують академічний потенціал для підготовки фахівців на сучасному рівні.

Підготовка молодих кваліфікованих фахівців для потреб Академії здійснюється також відділеннями цільової підготовки Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Національного технічного університету України «КПІ» при НАН України. Плідною є співпраця, що триває вже понад три десятиліття, з Московським фізико-технічним інститутом (державним університетом) через його Київське відділення. Значна кількість випускників із студентів цільового набору цього відділення працює в НАН України.

Протягом останніх років щорічно науковими установами НАН України і вищими навчальними закладами: укладалося близько 200 договорів про співробітництво, проходження виробничої та переддипломної практики студентів тощо; розроблялося 250–280 спільних наукових проектів; у творчій співпраці готувалося та публікувалося близько 200 спільних монографій, підручників та навчальних посібників для вищої школи. Здійснювалася експертиза проектів навчальних програм для профільного навчання у середній загальноосвітній школі, підготовлених у МОН України.

Також щорічно близько 300 науково-педагогічних працівників захищали у спеціалізованих вчених радах наукових установ НАН України дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук, а 1700–1800 висококваліфікованих вчених НАН України (з них кожний десятий академік або член-кореспондент НАН України) на умовах сумісництва читали навчальні курси, цикли лекцій з актуальних напрямів науки.

Спільно з освітянами проводиться значна робота з виявлення й підтримки обдарованих і талановитих дітей, переважним чином у рамках діяльності Національного центру «Мала академія наук України» (далі – МАН). У 2010 р. МАН відповідно до рішення Уряду стала закладом подвійного підпорядкування МОН України та НАН України, а відповідно до Указу Президента України отримала статус національного закладу. Сьогодні

МАН виконує загальнодержавні функції з пошуку, підтримки та творчого розвитку обдарованих, здібних до наукової діяльності учнів.

Науковими установами Академії регулярно проводяться тематичні екскурсії та дні відкритих дверей для ознайомлення дітей і молоді з лабораторіями та відділами, музеями видатних учених. Учні-члени МАН під керівництвом науковців й на базі академічних установ виконують науково-дослідні роботи. Чимало провідних вчених залучені до читання лекцій із сучасних проблем науки для учнів-членів МАН та беруть участь у спільних з МАН заходах.

Таким чином, зараз співпраця з освітянами охоплює фактично весь освітянський процес: від школи до підготовки магістрів та наукових кадрів високої кваліфікації.

Разом з тим інтеграція науки та освіти потребує подальшого поглиблення. Для побудови економіки і суспільства, що базуються на нових знаннях, необхідно готувати фахівців із підвищеним творчим потенціалом, що можливо лише із залученням до освітянського процесу сучасної науки.

Інтеграційні процеси мають відбуватися з урахуванням вітчизняних традицій у розвитку і науки, і освіти, маючи на меті встановлення на постійній основі ефективної взаємодії університетів із науковими установами Академії. Для цього необхідно розвивати як освітянську компоненту в наукових установах шляхом створення спільних з освітянами науково-навчальних структур і широкого залучення до викладацької роботи провідних вчених НАН України, так і сучасні наукові дослідження у вищих навчальних закладах, у тому числі з використанням освітянами приладної бази установ Академії та шляхом виконання спільних наукових проектів.

Необхідно домогтися внесення змін до нормативно-правової бази, які б надали НАН України окремі повноваження з управління в галузі вищої освіти. Це дозволить на законних підставах створити при НАН України академічний університет з підготовки магістрів з новітніх напрямів науки та техніки, з яких вищі навчальні заклади не мають достатнього кадрового та матеріально-технічного забезпечення, а також підвищити ефективність діяльності відділень цільової підготовки при НАН України.

Потребують вдосконалення організаційні форми взаємодії науковців Академії з освітянами з урахуванням накопиченого досвіду діяльності спільних науково-навчальних структур. Необхідно вжити заходів щодо створення веб-ресурсу, присвяченого таким спільним структурам.

Актуальним завданням є створення умов для широкого залучення науковців НАН України до підготовки сучасних підручників і навчальних посібників для вищої та середньої школи, проведення на системних засадах

експертизи підручників і навчальних програм на предмет відповідності сучасним науковим знанням. Необхідно подолати перепони, які останнім часом виникли, для залучення науковців до роботи в університетах за сумісництвом (зараз співробітники Академії можуть викладати у вищих навчальних закладах лише на умовах погодинної оплати, яка за розміром не відповідає їх кваліфікації).

Академія має і надалі активно проводити систематичну роботу зі шкільною молоддю, залучаючи до цього можливості Національного центру «Мала академія наук України». Зокрема, доцільно організувати на постійних засадах читання провідними вченими установ НАН України для учнів-членів МАН он-лайн лекцій із сучасних проблем науки. Такий формат лекцій дозволить охоплювати значно більшу аудиторію слухачів.

Завдання:

- розширення обсягів та підвищення ефективності наукової співпраці з вищими навчальними закладами;

- підвищення ефективності роботи та розширення існуючої мережі спільних з вищими навчальними закладами навчально-наукових структур;

- широке залучення науковців Академії до викладацької діяльності в освітянській галузі, підготовки сучасних підручників і посібників для вищих навчальних закладів та середніх загальноосвітніх шкіл, а також до експертизи на системних засадах підручників та навчальних програм;

- проведення систематичної роботи зі школярами, зокрема через Малу академію наук, з метою виявлення обдарованих дітей і підготовки їх до майбутньої наукової діяльності.

Заходи:

1. Заснувати партнерські програми спільних досліджень НАН України з вищими навчальними закладами (на зразок тих, що виконуються спільно з закордонними організаціями).

2. Запровадити фінансову і матеріально-технічну підтримку науково-дослідних проектів, які виконуються спільно академічними науковими установами та вищими навчальними закладами.

3. Посилити кадрове керівництво відділеннями цільової підготовки Академії у вищих навчальних закладах. Суттєво вдосконалити і розширити діяльність цих відділень. Включити до програм їхньої діяльності виконання науково-дослідних робіт із залученням до керівництва і виконання робіт представників НАН України та ВНЗ.

4. Провести аналіз діяльності спільних науково-навчальних структур НАН України та МОН України, вивчити досвід інших країн світу щодо інтеграції науки та освіти з метою створення більш сприятливих умов для їх

роботи та розширення практики створення нових організаційних форм співробітництва.

5. Визначити на нормативно-правовому рівні статус наукових установ подвійного підпорядкування НАН України та МОН України, питання їх паритетного фінансування та виконання державного замовлення на підготовку магістрів.

6. Активізувати участь науковців і фахівців академічних інститутів у науково-педагогічному процесі у ВНЗ і участь науково-педагогічних працівників у дослідженнях, що проводяться академічними інститутами. Вирішити питання щодо відновлення практики залучення співробітників Академії до роботи у ВНЗ на умовах сумісництва з належним рівнем оплати їх викладацької діяльності.

7. Домогтися внесення до діючої законодавчо-нормативної бази змін щодо надання НАН України окремих повноважень з управління в галузі вищої освіти та за цих умов створити при НАН України академічний університет з підготовки магістрів з новітніх напрямів науки та техніки

8. Забезпечувати широке залучення вчених Академії до керівництва секціями та гуртками Малої академії наук, проведення літніх шкіл школярів та студентів, роботи у складі журі під час проходження конкурсів і олімпіад.

9. Забезпечити розроблення й впровадження навчальних кабінетів загальнонаукових і загальнотехнічних дисциплін для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (***Концепція розвитку НАН України на 2014–2023 роки // Національна академія наук України*** (<http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/CONCEPTSIYA%20ROZVYTKU.pdf>)).